

W walce z opozycją Służba Bezpieczeństwa sięgała po różne środki i metody, w tym po tzw. działania specjalne. Miały one na celu nękanie opozycjonistów oraz ich rodzin. Często były to działania kryminalne – zdarzały się pobicia, porwania, tortury, a nawet zabójstwa, popełniane przez „nieznanych sprawców”.

Działania nękające

Do najczęściej stosowanych działań nękających należały dwa rodzaje operacji – „list” i „telefon”. Polegały one na nękaniu osoby rozpracowywanej (w żargonie SB: figuranta) za pomocą telefonów czy listów od „osób życzliwych” albo zawierających ostrzeżenia lub pogrożki. O skali tych działań świadczy fakt, że np. w styczniu 1977 roku tylko funkcjonariusze łódzkiej SB wysłali osiemdziesiąt listów i przeprowadzili 72 rozmowy telefoniczne ze swoimi „podopiecznymi”. Listy mające utrudnić życie opozycjonistom kierowano nie tylko do nich samych i ich bliskich (np. współmałżonków), ale też do redakcji gazet (m.in. „Trybuny Ludu”, „Polityki”) oraz instytucji (ministerstwa, sejm). Korespondencję tego rodzaju wysyłano również do środowisk, z którymi współpracowała opozycja, a nawet za granicę.

Inną powszechnie stosowaną metodą było rozpuszczanie plotek, do czego szczególnie chętnie wykorzystywano tajnych współpracowników. Na przykład „nieznani sprawcy” powtykali w drzwi sąsiadów Antoniego Macierewicza ulotki z informacją, że jest on zboczeńcem seksualnym i należy przed nim chronić córki. Dosyć często stosowanym zabiegiem było sugerowanie rzekomych związków (np. współpracy) ze Służbą Bezpieczeństwa.

Nierzadko ludziom związanym z opozycją starano się uprzykrzyć życie przez zamieszczanie w prasie atrakcyjnych ogłoszeń, których jakoby byli oni autorami. I tak np. w przypadku Haliny Mikołajskiej w „Życiu Warszawy” opłacono anons o treści: „Z powodu wyjazdu zagranicę [pisownia oryginalna] na stałe odstąpię szybko mieszkanie”, a „w imieniu” Włodzimierza Gromcza oaoferowano w łódzkiej prasie do sprze-

daży „skodę lux w stanie idealnym, koty syjamskie i pudle czarne”. Nietrudno się domyślić, że u Mikołajskiej i Gromcza urywał się potem telefon.

Wstrzymywano wyjazdy zagraniczne, blokowano możliwość awansu, podwyżki, podjęcia dodatkowej pracy itd. Tak było np. w przypadku Wiktora Niedźwiedzkiego, któremu zablokowano długoterminowy staż naukowy w ZSRR. Z kolei za sprawą SB administracja zakładu pracy i Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie uznały zasadności zwolnienia lekarskiego Benedykta Czumy, w wyniku czego nie wypłacono mu zasiłku chorobowego za dziewięć dni. Bartosza Pietrzaka szantażowano w ten sposób, że utrudniano przyjęcie go do Związku Artystów Fotografików, skłoniono spółdzielnię mieszkaniową do odebrania mu (ze względu na brak uprawnień) lokalu M-4, a Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne do rewindykacji części nieodpracowanego przez niego stypendium.

Działaniami nękającymi obejmowano nawet dzieci opozycjonistów. Na przykład córka Kazimierza Świtonia została wykluczona z kadry narodowej w pływaniu, jego syna nie dopuszczono do egzaminów wstępnych na Uniwersytecie Śląskim i powołano do odbycia zasadniczej służby wojskowej.

Nie cofano się również przed niszczeniem mienia. Mai Komorowskiej uszkodzono zamek w drzwiach wejściowych do mieszkania i opony od samochodu, Andrzejowi Fedorowiczowi spalono samochód, komuś innemu podpalono garaż, otruto psa...

Rzadziej stosowano metody bardziej brutalne, takie jak porwania, pobicia, a nawet zabójstwa. Księdza Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego brutalnie pobito w jego mieszkaniu. Janusza Krupskiego uprowadzono spod Pałacu Kultury i Nauki do Puszczy Kampinoskiej,

gdzie został obłany żrącą cieczą (miał poparzenia I i II stopnia) i pozostawiono na mrozie. Antoniego Mężydłę wywieziono do podtoruńskiego lasu i przez kilkanaście godzin torturowano (m.in. pozorując egzekucję). Do dziś nie wiadomo, czy zabójstwo Stanisława Pyjasa było „wypadkiem przy pracy”, czy zaplanowanym z zimną krwią morderstwem. Wiadomo na pewno, że przed śmiercią został poddany działaniom specjalnym. Były to listy z informacją o jego rzekomej współpracy z SB, w których wzywano do fizycznej rozprawy z domniemanym agentem bezpieki... Wiele wskazuje na to, że zabójstwo matki związanego z opozycją adwokata Krzysztofa Piesiewicza, tajemnicza śmierć działacza rolniczej Solidarności Piotra Bartoszcze czy zamordowanie w 1989 roku trzech księży – Stefana Niedzielaka, Stanisława Suchowolca i Sylwestra Zycha – również były dziełem esbeków.

Skuteczność SB w nękaniu opozycji zależała także od jej współpracy z władzami partyjnymi, wymiarem sprawiedliwości, kierownictwem poszczególnych zakładów pracy czy uczelni. Opozycjonistów chętnie stawiano przed kolegiami ds. wykroczeń pod pretekstem naruszenia porządku publicznego. Na przykład Zdzisławowi Jaskule zarzucono „naruszenie porządku publicznego”, zalenie mieszkania sąsiadom i zanieczyszczenie klatki schodowej. Za dwa pierwsze zarzuty został ukarany grzywną w wysokości 3 tys. zł (z zamianą na 60 dni aresztu) oraz ogłoszeniem wyroku w prasie. Do walki z osobami związanymi z opozycją wykorzystywano też aparat skarbowy, tak było np. w przypadku Marka Nowakowskiego.

Trudno ocenić efektywność tego rodzaju praktyk. Na pewno utrudniały one życie działaczom opozycji, powodowały ich frustrację, zniechęcenie (np. szykanowana Halina Mikołajska podjęła nieudaną próbę samobójczą), prowadziły do podziałów i skłócenia środowisk opozycyjnych. Złamały też niejedną karierę zawodową, zniszczyły niejedno małżeństwo... ■

Żona założyciela i lidera KPN Leszka Moczulskiego, od 1980 roku współtworzyła Komitety Obrony Więzionych za Przekonania

Działacz RMP i Niezależnego Zrzeszenia Studentów, internowany do lipca 1982 roku (według ewidencji od 8 maja, czyli następnego dnia po sporządzeniu tego dokumentu)

Konfederacja Polski Niepodległej – partia polityczna odwołująca się do tradycji niepodległościowej i piłsudczykowski założona 1 września 1979 roku

Uczestnik ROPCiO, współzałożyciel i działacz KPN, od 1981 roku przewodniczący Obywatelskiego Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Zbrodni Katyńskiej

Dziennikarka związana z opozycją, po wprowadzeniu stanu wojennego wchodziła w skład redakcji niezależnego pisma „Vacat”

Uczestnik ROPCiO i członek NSZZ „Solidarność”, pracownik Ośrodka Badań Społecznych przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim / Zarządzie Regionu Mazowsze

Komitety Obrony Więzionych za Przekonania – powołany 10 grudnia 1980 roku uchwałą Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”; jego utworzenie było reakcją na nieprzestrzeganie przez władze porozumienia gdańskiego z 31 sierpnia 1980 roku

Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela – ugrupowanie opozycyjne (1977–1981), jego celem była obrona praw, dążenie do demokracji i uniezależnienie Polski od ZSRR

8 maja 1982 roku zatrzymany za przygotowywanie i przechowywanie w celu rozpowszechniania pism „zawierających wiadomości fałszywe mogących wywołać niepokój publiczny”

Adwokat, członek KOWZP, doradca NSZZ „Solidarność”, po wprowadzeniu stanu wojennego działacz Prymasowskiej Rady Społecznej, obrońca opozycjonistów w procesach politycznych

Działaniem specjalnym objęto m. in. osoby:

1/ Moczulska Maria -

Agentura SB

2/ Ogilński Piotr-Michał, czł. RMP

3/ Szomański Andrzej - KPN i WSP. Katyńskiego, ukrywa się.

4/ Szemplińska Ewa -

Działacz Polskich Socjalistów

5/ Beniuch Czesław - b. czł. „Polskich Socjalistów”.

6/ Morgiewicz Emil - ROPCiO, KOWZP

7/ Łada Marek - nielegalne wydawnictwa

8/ Gila-Nowicki Władysław

WYDZIAŁ W-DEP. III MSW

o/pk W. KOMOROWSKI

Warszawa, dnia 7 maja 1982 r.

TABELE SPEC. ZNACZENIA

Str. nr ...

Z ARCHIWUM IPN

15

Najwyższa klauzula tajności

Ruch Młodej Polski – organizacja opozycyjna powołana w lipcu 1979 roku przez młodych działaczy ROPCiO, jej celem była obrona suwerennych praw i kultury narodu polskiego, a także zasad etyki katolickiej w życiu społecznym

Chodzi o Obywatelski Komitet Budowy Pomnika Ofiar Zbrodni Katyńskiej utworzony w Warszawie w 1981 roku; 31 lipca 1981 roku jego członkowie ustawili na cmentarzu Wojskowym na Powązkach krzyż ku czci pomordowanych w Katyniu, po interwencji ambasady radzieckiej został on w nocy usunięty przez władze

Sformułowanie nieprecyzyjne: po 13 grudnia 1981 roku działalność NSZZ „Solidarność” zawieszono, dlatego nie oznacza ono wystąpienia ze związku

Ugrupowanie utworzone 1 maja 1979 roku, nawiązujące do organizacji konspiracyjnej o tej nazwie z lat 1941–1943, jako cel działania deklarowano zmianę ustroju w Polsce na socjaldemokratyczny

Tajny współpracownik – osoba zwerbowana do współpracy z SB

Zajmował się zwalczaniem działalności antypaństwowej w instytucjach społeczno-politycznych

Grzegorz Majchrzak – historyk, pracownik Biura Edukacji Publicznej IPN, członek Stowarzyszenia „Archiwum Solidarności” i Stowarzyszenia Wolnego Słowa; zajmuje się badaniem dziejów aparatu represji i opozycji demokratycznej, stanem wojennym oraz funkcjonowaniem mediów w PRL